

СТАНОВИЩЕ

от доц. Лилия Асенова Тодорова, Русенски университет „Ангел Кънчев“
на дисертационен труд за придобиване на ОНС „доктор“
в област на висше образование 1. Педагогически науки,
професионално направление 1.2. Педагогика
(Специална педагогика – Педагогика за деца с интелектуална недостатъчност)
на тема: **„Ерготерапевтични техники за развитие на графомоторни умения
при деца с координационно разстройство на развитието“**
Докторант: **Рая Георгиева Цочева-Генчева**
Научен ръководител: проф. дн Емил Цветанов Маринов

Представеният от докторантката комплект материали съдържа всички документи съгласно изискванията на СУ “Св. Климент Охридски” и Закона за развитие на академичния състав.

Рая Цочева-Генчева е завършила средното си образование в Училището по изкуства „Проф. Веселин Стоянов“ в Русе. Придобива висше образование по специалност Кинезитерапия в Националната спортна академия, което системно надгражда през годините със специализирани методики в сферата на кинезитерапията и работа с деца с проблеми в развитието. През 2015 г. завършва магистърска програма по ерготерапия във ФНПП на Софийския университет. По-голямата част от професионалната ѝ биография след 2006 г. е свързана с работа с деца с увреждания, предимно като кинезитерапевт. Предполагам, че придобитият опит е провокирал интереса ѝ към изследваната тематика. Правят впечатление разностранните интереси и умения на докторантката в сферата на спорта и изкуствата, които допълват тясно професионалните ѝ компетенции.

1. Актуалност и значимост на изследвания проблем

Актуалността на проблема за България се определя от липсата на единни, точни и ясни критерии за диагностика на координационното разстройство на развитието (КРР) – по данни за страната честотата на разпространение е 17%, докато в света са засегнати 5-6% от всички деца. В резултат от това тези деца не получават адекватна интервенция и подкрепа за преодоляване на затрудненията в

ежедневните и в училищните дейности, които оставят траен отпечатък върху постиженията и мотивацията на детето.

2. Характеристика на дисертационния труд

Във формално и съдържателно отношение дисертационният труд изцяло отговаря на изискванията. Той е в общ обем 225 страници, от които 173 страници основен текст и 52 страници приложения. Основният текст е структуриран в увод, три глави, изводи и препоръки, заключение и библиография. Първата глава е в обем 42 стр. и включва литературния обзор. Втора и трета глава, в общ обем от 103 страници, съдържат методологията и резултатите от собственото проучване. Превесът на собственото проучване над теоретичната част (съотношение 2:1) отразява обемната емпирична работа, проведена от докторантката. Библиографският списък включва 180 литературни източници, от които 30 на кирилица (1 на руски и 29 на български език) и 150 на латиница, от които 1 на немски, 7 на испански и останалите на английски език. Повечето от тях са реално ползвани и коректно цитирани в текста на изложението. Приложенията са общо 8 на брой и включват авторски материали – анкети, информационни брошури, бланки за нанасяне на резултатите, ерготерапевтични техники, снимков материал от проведеното изследване, както и писма от институции. Езиковият изказ се отличава с научна яснота, коректност и прецизност. Текстът е издържан в научно и стилистично отношение.

В първа глава е направен обстоен преглед на теоретичните основи на координационното разстройство на развитието. Обзорът обхваща голям обем проучени литературни източници, проследено е развитието и все още неразрешените противоречия по отношение на същността и диагностичните критерии за КРР в световен мащаб и в България. Детайлно са разгледани различните видове захвати и тяхната функционалност. Проследено е развитието на графомоторните умения и отражението им върху ежедневните дейности, академичните постижения и мотивацията на детето. Тристранното взаимодействие между индивида, задачата и дейността, което е основно в ерготерапията, само е загатнато. Като достойнство може да се отчете, че е потърсена връзка с голям обхват от фактори, които оказват въздействие върху писането.

Докторантката демонстрира изградени умения за критичен преглед, анализ и съпоставяне на литературни данни. В теоретичния обзор са обхванати авторитетни автори в сферата на ерготерапията по тази тематика, но са пропуснати някои публикации от български автори, напр. на Аспарухова и Минчева от 2016 г.

Постановката на цялостното изследване е описана в началото на втора глава. Целта и задачите са формулирани логично и изчерпателно. За по-добра последователност е целесъобразно задачите, свързани с теоретичното проучване, да бъдат изведени преди самото проучване, а не след като вече са изпълнени.

В емпиричното проучване е обхваната обемна извадка от ученици, родители и учители. Любопитство буди включването на група учители от Шумен – не е изяснено какво е наложило избора на тази група, след като всички останали участници са от София. Използвано е много подходящо графично онагледяване на участниците и етапите на изследването. Изработената методика е адекватна за решаване на поставените задачи и включва както авторски инструменти, така и утвърдени в практиката тестове. Приложен е богат набор от разнообразни научно-изследователски методи, базирани на литературни данни. Проучването е проведено в два етапа – предварителен и същински (педагогически експеримент). В същинското проучване са включени 19 ученици, показали значително по-ниски резултати при скрининга в предварителния етап, при спазване на всички изисквания за информирано съгласие на родителите. Изследван е изключително голям брой компоненти и параметри, което от една страна обхваща всички аспекти на проблема, но от друга страна създава впечатление за ненужно усложняване. Като достоинство на проучването отчитам използването на резултатите от предварителното скринингово изследване и зависимостите между отделните компоненти при подбора на ерготерапевтичните техники за интервенция. Литературните данни убедително доказват, че равновесието, координацията и грубата моторика са в основата на фината моторика и академичните умения, поради което препоръчвам в ерготерапевтичните сесии те да предхождат останалите дейности.

Анализът на резултатите е многоаспектен и обхванат с използването на съчетание от параметрични и непараметрични статистически методи. Потърсени

са всички възможни зависимости между изследваните параметри. Анализът на резултатите е коректно и убедително аргументиран. Изводите произтичат изцяло от анализа и данните от експерименталната работа. Представени са всички таблици от обработката на данните. Положително оценявам направената съпоставка с други научни изследвания в хода на анализа на резултатите.

3. Приноси и значимост на дисертационния труд

Приносите са добре формулирани и разграничени в две групи – с научно-теоретичен и практико-приложен характер.

Научно-теоретичните приноси включват:

- преглед на историческото развитие на схващанията за КРР и диагностичните критерии в чуждия и българския опит;
- проучени официални източници и статистически данни за разпространението на тази диагноза в нашата страна;
- създадена модифицирана класификация на писмените захвати по признаците функционалност и структурно-морфологични особености.

Сред практико-приложните приноси се открояват:

- тестови инструмент – скрининг за подпомагане разпознаването на деца със затруднения при усвояването на графомоторни умения като ефективен скринингов инструмент за насочване към допълнително задълбочено изследване за координационно разстройство на развитието;
- ерготерапевтична програма от упражнения, игри и „забавни предизвикателства“ за подобряване на графомоторните умения.

4. Преценка на автореферата и публикациите по дисертационния труд

Докторантката е представила 4 публикации по темата на дисертацията – две самостоятелни и две в съавторство. Трите са представени на научни конференции, а четвъртата е публикувана в електронно издание. Представената научна продукция отговаря на наукометричните изисквания за ОНС „доктор“.

Авторефератът отразява точно съдържанието и основните резултати, изводи и препоръки на дисертационното изследване.

5. Препоръки

Препоръчвам на докторантката да се запознае с учебната и научна литература, издадена от вече създадената българска школа в сферата на ерготерапията. Това ще разшири и задълбочи нейното разбиране за същността на ерготерапията, ще допринесе за прецизиране на използваната терминология и ще обогати възможностите на професионалната ѝ практика.

Бих помолила докторантката да сподели своята лична преценка за приложимостта на разработения от нея инструментариум за оценка на КРР в ежедневната практика.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

От дисертационната разработка е видно, че Рая Цочева-Генчева притежава необходимата теоретична подготовка и потенциал за организиране и провеждане на научно изследване. Научният стил и техническото оформление на дисертационния труд и на автореферата са на много добро ниво.

Това ми дава основание с пълна убеденост да оценя положително дисертационния труд и придружаващия го автореферат и да предложа на уважаемото научно жури *да присъди на Рая Цочева-Генчева образователна и научна степен “доктор” по професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика – Педагогика за деца с интелектуална недостатъчност).*

12.03.2020 г.

Изготвил становището:

(доц. д-р Лилия Тодорова)